
جستجو

آخرین نوشته ها

سخن آغازین (http://mag.ijtihadnet.ir/%d8%b3%d8%ae%d9%86-%d8%a2%d8%ba%d8%a7%d8%b2%db%8c%d9%86)

«کودک» خواندن فرد ۱۸ ساله، بازی با الفاظ است
http://mag.ijtihadnet.ir/%da%a9%d9%88%d8%af%da%a9-%d8%ae%d9%88%d8%a7%d9%86%d8%af%d9%86-%d9%81%d8%b1%d8%af-18-%d8%b3%d8%a7%d9%84%d9%87%d8%8c-%d8%a8%d8%a7%d8%b2%db%8c-%d8%a8%d8%a7-(/d8%a7%d9%84%d9%81%d8%a7%d8%b8)

تنها اثر مجازات کودکان زیر ۱۸ سال، افزایش بزهکاری است
http://mag.ijtihadnet.ir/%d8%aa%d9%86%d9%87%d8%a7-%d8%a7%d8%ab%d8%b1-%d9%85%d8%ac%d8%a7%d8%b2%d8%a7%d8%aa-%da%a9%d9%88%d8%af%da%a9%d8%a7%d9%86-%d8%b2%db%8c%d8%b1-18-%d8%b3%d8%a7%d9%84%d8%8c-(/d8%a7%d9%81%d8%b2%d8%a7%db%8c)

بلوغ در مذاهب اسلامی (http://mag.ijtihadnet.ir/%d8%a8%d9%84%d9%88%d8%ba-%d8%af%d8%b1-%d9%85%d8%b0%d8%a7%d9%87%d8%a8-%d8%a7%d8%b3%d9%84%d8%a7%d9%85%db%8c)

ارتداد فکری، مستوجب مجازات حد نیست
http://mag.ijtihadnet.ir/%d8%a7%d8%b1%d8%aa%d8%af%d8%a7%d8%af-%d9%81%da%a9%d8%b1%db%8c%d8%8c-%d9%85%d8%b3%d8%aa%d9%88%d8%ac%d8%a8-

ملاک حسن و قبح بازی‌های رایانه‌ای، عقلایی است نه فقهی

اختصاصی شبکه اجتهاد: حجت‌الاسلام سید محمدصادق علم‌الهدی، در عین اشتغال به تدریس دروس سنتی حوزوی در سطح عالی و خارج، سعی دارد تا به مباحث کمتر کارشده در فقه شیعی نیز بپردازد. با توجه به نوپدید بودن زوایای فقهی بازی‌های رایانه‌ای، با این عضو مجمع عمومی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، از مصداق بودن این بازی‌ها برای عناوین لعب، لغو و لهو پرسیدیم. رئیس هیئت‌علمی مدارس آیت‌الله لنگرودی معتقد است تشخیص ملاک حسن و قبح بازی‌ها، به‌عهده عقلاست نه فقه. به باور وی، این رویکرد که تبیین همه‌چیزی را از فقه انتظار داشته باشیم، نوعی اخباری‌گری است.

تفاوت‌های لعب و لهو و لغو در فقه شیعه چیست؟

عناوین «لهو» و «لغو» و «لعب» در فقه شیعه به جهت این‌که در قرآن و نیز در احادیث فراوان به‌کار رفته‌اند، بسیار مورد توجه فقهاء بوده و هست و از قضا یکی از نقاط مجمل و پیچیده فقه، شناخت مفهوم و دایره صدق این عناوین سه‌گانه است. حقیر به مناسبت‌های مختلف، به کتب لغت و کلمات فقها و استعمالات این الفاظ در متون دینی مراجعه کرده‌ام و حاصل فهم خود را تقدیم می‌کنم.

عناوین لعب، لهو و لغو هر سه در قرآن به شکل مذموم مطرح شده‌اند. مثلاً در باب لهو می‌فرماید: «قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التَّجَارَةِ» (الجمعه/۱۱). تعبیر «لهو و لعب» در کنار هم در آیات متعددی دیده می‌شود که در برخی، لعب بر لهو مقدم شده، مانند «وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ» (الانعام/۳۲) در برخی دیگر، لهو بر لعب مقدم شده است، مانند «وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَ لَعِبٌ» (العنکبوت/۶۴)

صاحب «التحقیق فی کلمات القرآن» سعی کرده توجیهاتی برای علت تقدیم لعب یا لهو بر دیگری متناسب با مواضع استعمال آن‌ها ذکر کند که البته توجیهات وی ذوقی به نظر می‌رسد.

لعب در قرآن مستقل از لهو هم مذمت شده است، مثل: «فَدَرَّهْمٌ يَخُوضُوا وَ يَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ» (الزخرف/۸۳)

اما درباره لغو، این دو آیه به خاطر دارم: «وَ الَّذِيْنَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ» (المؤمنون/۳) یا «وَ إِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ» (القصص/۵۵)

راجع به معنای دقیق این سه لفظ مرحوم شیخ در کتاب مکاسب بحث نسبتاً مفصلی دارد و در نهایت هم نمی‌تواند نتیجه قطعی بگیرد و صرفاً احتمالاتی را مطرح می‌کند.

یکی از احتمالاتی که ایشان ذکر می‌کند این است که این‌ها با هم مترادف و به یک معنا باشند اما به نظر حقیر، این واژگان با توجه به کاربردشان در متون قرآنی و روایی و نیز با عنایت به تعبیر لغویان متقدم، تفاوت‌های ظریفی با هم دارند.

به عقیده بنده، لهو و لعب هر دو عملی لذت‌جویانه هستند؛ یعنی هدف اصلی و غایی فرد در آن‌ها لذت بردن است. منتها در لعب، صرف لذت لحاظ شده اما در لهو جنبه غفلت‌زایی نسبت به ماسوا نیز اشراب شده است، به این نحو که فرد را آن‌چنان به خود مشغول می‌کند که از غرض جدی - مثل یاد خدا - باز می‌ماند. این معنا به ریشه لغوی خود لهو برمی‌گردد. به عنوان مثال، خلیل بن احمد فراهیدی در کتاب العین می‌گوید: «اللَّهُوُ: ما شغلک من هوی أو طرب ... و اللهو هو الصُّدوف عن الشيء» که در مجموع لهو را به رویگردانی از چیزی بر اثر اشتغال به لذات نفس تفسیر کرده است.

ابوهلال عسکری در «الفروق فی اللغه» لهو را هم‌معنای ترک عنوان کرده است، با این تفاوت که اگر کاری عامدانه رها شود، از واژه «ترک» و اگر سهواً یا بر اثر اشتغال به کار دیگر رها شود، از واژه «لهو» استفاده می‌شود.

در استعمالات دیگر ماده لهو در قرآن هم معمولاً به جنبه غفلت‌زایی آن نسبت به خدا و شرع اشاره شده است؛ مانند آیه «لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ» (المنافقون/۹) یا «رِجَالٌ لَا تُلْهِهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ» (النور/۳۷)

بنابراین در آنجا که واژه لهو در متون دینی به شکل مذموم به کار رفته، رویگردانی از اغراض شریعت لحاظ شده است.

شاهد مدعای ما این است که لعب درباره کودکان بسیار استعمال می‌شود، ولی لهو اصلاً درباره کودکان به کار نمی‌رود؛ زیرا اساساً غفلت از خدا و اغراض جدی مصداق ندارد و تنها مربوط به انسان بالغ است.

به نظر من، عنوان لعب به دلیل همین بعد کودکانه‌ای که دارد، بار تحقیرآمیز بیشتری دارد و وقتی کار کسی را به لعب توصیف می‌کنند، تلویحاً شخصیت او را در طراز کودکان معرفی کرده‌اند.

اما در مقابل، بار قبیحی که متوجه لهو است، بیشتر است؛ چون موجب غفلت از خدا و وظیفه شرعی می‌شود.

البته شیخ انصاری لعب و لهو را فاقد غرض عقلایی عنوان کرده است که درست نیست، زیرا این دو در بین عقلا بسیار طرفدار دارد و همواره یکی از پایه‌های مهم صنعت و تجارت بوده و هست.

اما عنوان «لغو» هم‌ریشه «لغت» به معنای سخن گفتن یا سخن باطل گفتن است. از باب نمونه، جوهری در صحاح می‌گوید: «لَغَا يَلُغُو لَغْوًا، أَيْ قَالَ بَاطِلًا». پس لغو از سنخ «عمل» نیست، بلکه از مقوله «کلام» است، از این رو در قرآن غالباً با ماده «سمع» به کار رفته است، مثل: «لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا» (مریم/۶۲) یا «لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْتِيهَا» (الواقعه/۲۵) یا «لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِدَابًا». (النبا/۳۵)

لغو را می‌توان با یک درجه توسعه، شامل کلامی دانست که از نگاه شرع فایده حلالی ندارد. چون ممکن است کلامی از نظر عقلا سودمند باشد اما شرع آن را بی‌فایده بداند.

آیا این عناوین در زمره عناوین حرام در فقه اسلامی به شمار می‌روند؟

هر سه عنوان خیر. فقط لهو، فی‌الجمله جزء عناوین اجماعی حرام بوده و تعبیر فقها در این باره قاطع و جازم است. مرحوم آیت‌الله خویی در تقریرات خود می‌گوید: «حرمت لغو مورد اختلاف نیست و از ضروریات اسلام است». شیخ انصاری قده در مکاسب می‌گوید: «اخباری که ظهور در حرمت لهو دارند، جدا زیاد هستند». به‌هرحال اصل حرمت لهو در شریعت ثابت شده است و

نمی‌توان انکار کرد که عنوان لهو، فی‌الجمله عنوان نامشروعی است. مهم این است که بدانیم چه لهوی حرام محسوب می‌شود. قدر متیقن از لهو حرام، هر فعل لذت‌جویانه‌ای است که نوعاً به غفلت از اغراض شارع بیانجامد.

اما لعب را باید جزو عناوین مکروه به حساب آورد، زیرا هدف شریعت با لعب به معنای بازی کردن به قصد لذت‌جویی سازگار نیست. چون نگاه دین به دنیا، نگاهی آلی و آخرت‌محور است و لعب و بازی در نگاهی که دنیا را ابزاری برای آخرت می‌بیند، نمی‌تواند ممدوح باشد. به همین جهت پرداختن به بازی‌ها و العاب، مکروه به حساب می‌آید. هرچند فتوا به حرمت دادن نیز مشکل است. به این جهت در میان فقهاء فقط ابن‌ادریس حلی لعب را حرام می‌داند که او نیز فقیهی است با فتاوی‌اش شاذ و به آرای متفرد او در حوزه فقه چندان اعتنا نمی‌شود.

درباره لغو هم که به معنای سخن بی‌فایده است، به راحتی می‌توان با توجه به مذاق شرع، حکم به کراهت داد اما فتوا به حرمت فاقد دلیل است.

قریب به این عناوین، دو عنوان مذموم «عبث» و «باطل» نیز در متون دینی دیده می‌شود که می‌توانند به مبحث شما مربوط باشند، اینکه آیا بازی‌های رایانه‌ای مصداق عناوین عبث و باطل هستند یا خیر؟ البته در قرآن، عنوان «عبث» برای فعل انسان به کار نرفته است، بلکه می‌گوید: «أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا» (المؤمنون/۱۱۵) که راجع به فعل خدا یعنی خلقت است. اما خدا تعبیر «باطل» را برای فعل انسان به کار برده است، مثلاً در چهار موضع نسبت به «اکل مال در ازای باطل» با تعبیری از این قبیل هشدار داده است: «وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ». (بقره/۱۸۸؛ النساء/۲۹)

آیا فقها درباره باطل و عبث نیز، حکم لغو را بار می‌کنند؟

«عبث» حکم لغو را دارد، با این تفاوت که لغو مربوط به حوزه گفتار است و عبث مربوط به حوزه کردار. به عبارت واضح‌تر، لغو بر سخن بیهوده اطلاق می‌شود و عبث بر عمل بی‌فایده.

اما عبث با لهو و لعب تفاوت مهمی دارد. لهو و لعب، فعل لذت‌جویانه است اما عبث ممکن است فاقد لذت باشد. با همان ملاک لغو، در مورد عبث هم می‌توان حکم به کراهت داد.

اما «باطل» مقابل حق است که هم شامل افعال و اقوال است و هم حوزه افکار را شامل شود. مقوله باطل معنای کلی و گسترده‌ای دارد و می‌تواند حوزه‌های مختلفی را در بر بگیرد و نمی‌توان برای آن معنای محدودی را عنوان کرد. به یک اعتبار، تمام افعال محرم و نیز تمام افعالی که هیچ غرض عقلایی یا شرعی ندارند، از مصادیق باطل هستند.

تفاوت تفریح مشروع و مقبول در منابع اسلامی با این عناوین مذموم چیست؟

در این زمینه دو نکته وجود دارد:

اول این‌که، بهره‌مندی از تفریح در هر سنی و برای هر فردی، مقتضای فطرت و نیاز خلقت آدمی است و هر انسانی باید در زندگی خود به طور منظم و مستمر زمانی را برای تفریح اختصاص دهد. تفریح سالم و به قدر نیاز، سیره عقلا و علماء بوده است و ریشه در فطرت دارد. در موضع خود بحث کرده‌ایم که سیره‌های عقلایی برآمده از فطرت انسان‌ها برای حجیت نیاز به تقریر معصوم ندارند و همین خلقت الهی دلیل حجیت آن‌ها است. لذا برای مشروعیت و حلیت تفریح به نص و حدیث نیاز نداریم، هیچ فقیهی هم به دنبال این‌گونه ادله نمی‌گردد، مگر این‌که بخواهد رویکرد اخباری‌ها را در پیش بگیرد.

دوم این‌که، اسلام تفریح را مذموم نمی‌داند اما تفریح فی‌نفسه محبوب هم نیست، مگر به عناوین ثانوی. تفریحات اگر باعث تمدد اعصاب و بازیابی قوای جسمی و روحی فرد شده و زمینه‌ساز فعالیت بهتر او باشد، می‌تواند مطلوبیت شرعی پیدا کند، البته مشروط به آنکه از معاصی و مناهی تهی بماند. اما خود تفریح بما هو تفریح و بدون در نظر گرفتن عناوین ثانوی در نظام شریعت، نهایتاً امر مباحی است.

البته اگر تفریحی موجب غفلت انسان از اغراض شریعت گردد، علاوه بر لعب، از مصادیق لهو نیز خواهد بود. مثل اشتغال به آلات موسیقی مبتذل و حرام.

درباره لغو هم گفته شد که از سنخ گفتار است و مستقیماً ارتباطی به مقوله تفریحات ندارد.

آیا می‌توان بازی‌های رایانه‌ای را مصداقی از این عناوین مذموم دانست؟

بازی‌های رایانه‌ای بدون شک مصداق لعب هستند. در روایات از بازی اربعه‌عشر یا شطرنج که از بازی‌های مرسوم آن زمان بوده، به‌عنوان لعب نام برده شده است. بازی‌های رایانه‌ای نیز مشابه آن بازی‌ها بوده و شکی نیست که مصداق لعب هستند.

در بحث بازی‌های رایانه‌ای باید بین کودکان و بزرگسالان تفاوت قائل شد. در رابطه با کودکان، بازی کردن نه فقط مذموم نیست که توصیه هم شده است، زیرا شکوفایی فکر و بالندگی شخصیت فردی و اجتماعی کودک درگرو بازی‌های اوست. به گفته روانشناسان شکل‌گیری اعتمادبه‌نفس در کودکان، منوط به بازی کردن او بوده و فکر و شخصیت کودک با بازی او قوام می‌گیرد.

در حوزه بازی کودک، همان معیارهای عقلایی کم و بیش در نگاه شریعت هم می‌تواند اعتبار داشته باشد. اینکه بازی بدآموز نباشد و آسیب‌های تربیتی به دنبال نداشته باشد و اعتیادزا نباشد و... چیزهایی از این دست.

اما در بزرگسالان، بازی رایانه‌ای فی‌نفسه کراهت دارد، مگر اینکه عنوان ثانوی مثل تمدد اعصاب و تقویت ذهن و آموزندگی بر آن منطبق شود. البته چون بازی رایانه‌ای ترکیبی از صوت و تصویر است، می‌تواند در مواردی مصداق لهو هم باشد.

اگر بخواهیم به سراغ امضای سیره‌های عقلا در فقه برویم، سؤال این است که ملاک بازی‌های رایانه‌ای مطلوب و مذموم از نظر فقه اسلامی چیست؟

از نگاه فقهی، هماهنگی یا ناهماهنگی با اغراض شریعت را می‌توان معیار خوب و بد بودن بازی‌های رایانه‌ای قرار داد. مثلاً اگر یک بازی بتواند مفاهیم دینی را آموزش دهد، بی‌شک از نگاه شرع مطلوب خواهد بود.

البته نمی‌توان از فقه به شکل دقیق ملاک حسن و قبح و مدح و ذم بازی‌های رایانه‌ای را استخراج کرد. پارامترهایی که عقلا برای یک بازی خوب مد نظر دارند، مورد انکار فقه نیست. اساساً موافق نیستیم که بخواهیم هر چیزی را از فقه به دست بیاوریم و معتقدم این رویکرد شکلی از اخباری‌گری است. نقش فقه در تعیین ملاک و معیار در حوزه‌های مختلف مثل بازی، تنها نقش مکمل یا ناظر است. در حقیقت، عقلا و کارشناسان علوم انسانی باید بازی‌ها را بررسی کرده و بازی رایانه‌ای مطلوب یا مذموم را تعریف کنند.

به بیان دیگر، علوم انسانی باید تعیین کند که بازی رایانه‌ای در صورت برخورداری از چه فاکتورهایی مطلوب بوده و آسیب‌های روانی در پی نداشته و اعتیادآور نیست، نه فقه. فقه تنها نقش تکمیلی و نظارتی بر معیارهای عقلایی را دارد.

برچسب

تفاوت های لهو و لغو و لعب در
NET.IR/TAG/%D8%AA%D9%A1%D8%A7%D9%A8%D8%AA%E2%80%8C-
DB%8C-%D9%A4%D9%A7%D9%A8-%D9%A8-%D9%A4%D8%BA%D9%A8-
%D9%A4%D8%B9%D8%A8-%D8%AF%D8%B1-%D9%A1%D9%A2%D9%A7-
(%D8%B4%DB%8C%D8%B9%D9%A7

زوایای فقهی بازی های رای
ADNET.IR/TAG/%D8%B2%D9%A8%D8%A7%DB%8C%D8%A7%DB%8C-
%A2%D9%A7%DB%8C-%D8%A8%D8%A7%D8%B2%DB%8C%E2%80%8C-
%D9%A7%D8%A7%DB%8C-
'A7%DB%8C%D8%A7%D9%A6%D9%A7%E2%80%8C-%D8%A7%DB%8C

- سید محمد صادق علم الهدی
 HTTP://MAG.IJTIHADNET.IR/TAG/%D8%B3%DB%8C%D8%AF-%D9%85%D8%AD%D9%85%D8%AF-%D8%B5%D8%A7%D8%AF%D9%82-%D8%B9%D9%84%D9%85-(/D8%A7%D9%84%D9%87%D8%AF%DB%8C
- فقه بازی
 HTTP://MAG.IJTIHADNET.IR/TAG/%D9%81%D9%82%D9%87-(/D9%88-%D8%A8%D8%A7%D8%B2%DB%8C
- فقه بازی و رایانه ای
 HTTP://MAG.IJTIHADNET.IR/TAG/%D9%81%D9%82%D9%87-%D9%88-%D8%A8%D8%A7%D8%B2%DB%8C-%D9%87%D8%A7%DB%8C-%D8%B1%D8%A7%DB%8C%D8%A7%D9%86%D9%87-(/D8%A7%DB%8C

مجله الکترونیکی | اداره کل آموزش | شبکه اجتهاد | دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی

(/http://google.com) (/http://twitter.com) (/http://facebook.com)
 (/http://pinterest.com) (/http://dribbble.com) (/http://linkedin.com)
 (/http://rss.com)